C/2026/67

30.1.2026

Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

Att stärka de europeiska värdena i kandidatländerna genom att stödja den offentliga sektorn och stärka arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer

(förberedande yttrande på begäran av det danska ordförandeskapet)

(C/2026/67)

Huvudföredragande: **Kristina AALTONEN**

Rådgivare	Lorenzo TAMBURRINI
Beslut av plenarförsamlingen	25.2.2025
Rättslig grund	Artikel 47.1 i arbetsordningen
Remiss	7.2.2025, skrivelse från det danska rådsordförandeskapet
Rättslig grund	Artikel 304 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
Ansvarig sektion	Yttre förbindelser
Antagande av sektionen	9.9.2025
Antagande vid plenarsessionen	23.10.2025
Plenarsession nr	600
Resultat av omröstningen (för/emot/nedlagda röster)	211/0/3

1. Slutsatser och rekommendationer

1.1 Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK) betonar den avgörande roll som arbetsmarknadens parter och civilsamhällesorganisationer i kandidatländerna och EU:s medlemsstater spelar i EU:s utvidgningsprocess. Deras aktiva deltagande är mycket viktigt för att stödja kandidatländernas övergång till Europeiska unionens och Förenta nationernas (FN) universella grundläggande värden i fråga om demokrati, mänskliga rättigheter, arbetstagares rättigheter och rättsstatsprincipen.

1.2 Med koppling till instrumentet för stöd inför anslutningen och andra relevanta sammanhang vill EESK framföra följande rekommendationer till Europeiska kommissionen:

— Arbetsmarknadens parter från kandidatländerna bör bjudas in att delta som observatörer i såväl sektorsövergripande som sektorsspecifika strukturer för social dialog på EU-nivå, och deras deltagande bör finansieras av kommissionen. Detta skulle möjliggöra tidig exponering för EU:s praxis och främja förvärvandet av kunskaper.

— EU:s program och finansieringsinstrument bör strategiskt inriktas på att stärka arbetsmarknadens parter och organisationer i det civila samhället i kandidatländerna, inbegripet den sociala och den civila dialogen.

— Partnerskap och initiativ för ömsesidigt lärande mellan arbetsmarknadens parter och organisationer i det civila samhället i EU:s medlemsstater och kandidatländer bör prioriteras, främjas och finansieras för att uppmuntra ömsesidigt utbyte och kapacitetsuppbyggnad.

— Ungdomsgarantin, tillväxtplanerna och reformagendan bör användas som verktyg för att stärka den sociala dialogen.

— Synergier med andra aktörer bör aktivt eftersträvas, särskilt med Internationella arbetsorganisationen, för att säkerställa samstämmighet, undvika dubbelarbete och stärka effekterna av EU:s stöd till social dialog och kapacitetsuppbyggnad i kandidatländerna.

1.3 EESK betonar följande:

— Arbetsmarknadens parter som företräder arbetsgivare och arbetstagare, särskilt inom offentliga tjänster, bör erkännas som viktiga aktörer när det gäller att främja allmänhetens förtroende, demokratiska institutioner och en effektiv social dialog.

— Samarbetet mellan offentliga myndigheter och det civila samhället bör stärkas och institutionaliseras som en del av förberedelserna inför anslutningen.

— EESK:s tillvägagångssätt, att som första EU-organ tillämpa gradvisa anslutningsprinciper och involvera EU:s kandidatländer i sitt arbete genom att utse kandidatlandsledamöter, bör tjäna som förebild för andra EU-organ och EU-institutioner, som bör följa EESK:s goda praxis på detta område.

— Kandidatländerna bör uppmuntras att inkludera arbetsmarknadens parter och relevanta organisationer i det civila samhället i sina övervakningskommittéer för att förbättra genomförandet, samordningen och övervakningen av processen, samtidigt som det säkerställs att representativiteten regelbundet bedöms.

2. **Allmänna kommentarer**

2.1 Anslutningsprocessen vägleds av anslutningskriterierna (även kallade Köpenhamnskriterierna) och bygger på *gemenskapens regelverk*. Kandidatländerna förväntas uppvisa att de har infört regelverk och stabila institutioner som garanterar demokrati, rättsstatsprincipen, mänskliga rättigheter och skydd av minoriteter.

2.2 Dessa förväntningar stöds av internationella instrument och normer, däribland Internationella arbetsorganisationens (ILO) grundläggande konventioner om föreningsfrihet (nr 87) ([1]), rätten till kollektiva förhandlingar (nr 98) ([2]) och samråd på trepartsbasis (nr 144) ([3]). I dessa konventioner fastställs vikten av att erkänna arbetsmarknadens parter och säkerställa en strukturerad dialog i nationella politiska processer.

2.3 EU:s utvidgning är inte bara en politisk och institutionell process, utan också i grund och botten en värdebaserad sådan. Kandidatländerna måste anpassa sig till FN:s universella värden och EU:s grundläggande värden och principer. Denna anpassning måste gå utöver formell lagstiftning för att inbegripa starka demokratiska institutioner, starkt medborgardeltagande och social och civil dialog på alla nivåer.

2.4 Kriget i Ukraina har på nytt väckt intresse för den strategiska betydelsen av EU:s utvidgning som en geopolitisk nödvändighet. Det är viktigt att grannländerna anammar en demokratisk, regelbaserad global och europeisk ordning grundad i internationell rätt, multilateralism och principerna i FN-stadgan.

2.5 EESK uppmuntrar kommissionen och andra institutioner att kartlägga och främja bästa praxis från tidigare och nuvarande kandidatländer, inklusive

— hur offentliga arbetsgivare och fackföreningar har stött reformprocesser och institutionsuppbyggnad på ett konstruktivt sätt,

— hur samarbetet mellan det civila samhället och den offentliga förvaltningen har främjat transparens, korruptionsbekämpning och offentlig ansvarsskyldighet, och

— hur mekanismerna för social och civil dialog har bidragit till att försvara de grundläggande rättigheterna och stärka de demokratiska institutionerna.

([1]) ILO:s konvention nr 87: föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten.
([2]) ILO:s konvention nr 98: organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten.
([3]) ILO:s konvention nr 144: samråd på trepartsbasis (internationella arbetsnormer).

2.6 EESK uppmanar med kraft kommissionen att ta itu med uppenbara försök att begränsa det civila samhällets demokratiska utrymme och oberoende medier och ge dessa frågor en mer framträdande plats i utvidgningsstrategin och landsrapporterna. Det vore välkommet att alla kandidatländer och potentiella kandidatländer inkluderas i rapporterna om rättsstatsprincipen och grundläggande rättigheter.

3. **Stödja arbetsmarknadens parter och det civila samhällets organisationer**

3.1 EESK hänvisar till sina tidigare yttranden om rättsstatsprincipen och demokratiska värden, i vilka betydelsen av det civila samhällets meningsfulla deltagande betonas ([4]), och civilsamhällesorganisationernas viktiga roll i demokratin framhålls ([5]). EESK betonar det civila samhällets nyckelroll i att säkerställa insyn och ansvarsskyldighet i EU:s process för rapportering om rättsstatsprincipen, och uppmanar starkt till att det ska involveras i alla skeden för att öka den demokratiska legitimiteten och korrektheten. EESK framhåller det civila samhällets viktiga demokratiska roll när det gäller att stärka medborgarnas röster och värna deras rättigheter, och efterlyser ökat EU-stöd genom finansiering, skyddsåtgärder och minskade bördor för att stärka det civila samhällets genomslag och resiliens.

3.2 EESK hänvisar också till sina tidigare yttranden om social dialog, om civil dialog och deltagandedemokrati och om ungdomars deltagande i social och civil dialog ([6]). EESK betonar betydelsen av en solid social dialog för att utforma en rättvis ekonomisk och social politik. Vi efterlyser förstärkta kollektivförhandlingar, meningsfullt trepartsengagemang och stöd till ramar på nationell nivå. Öppna institutionaliserade strukturer för deltagande och samråd bör inrättas och genomföras. Vi vill se en förstärkt EU-strategi för civil dialog, inbegripet en handlingsplan, en årlig resultattavla och medborgarpaneler, för att stärka deltagandedemokratin och effektivt genomföra artikel 11 i EU-fördraget. Kommittén betonar behovet av ett meningsfullt ungdomsdeltagande i den sociala och den civila dialogen och efterlyser ett inkluderande beslutsfattande, strukturellt deltagande och stöd till utsatta ungdomsgrupper. EESK upprepar också vikten av att integrera den civila och den sociala dialogen i kandidatländerna genom en övergripande rättslig ram.

3.3 Gemensamma rådgivande kommittéer tillhandahåller effektiva plattformar för att främja ömsesidigt lärande, civil dialog och testsamarbete. De har en viktig roll när det gäller att följa anslutningsförhandlingarna och främja institutionell dialog med EU:s organ.

3.4 EESK uppmanar EU-institutionerna att anta en strategisk och inkluderande strategi för framtida utvidgningar. Ett fritt och självständigt civilt samhälle är avgörande för att värna demokratin, framför allt för att slå vakt om de grundläggande rättigheterna och friheterna och för att motverka den tilltagande populismen. Det organiserade civila samhället agerar i allmänhetens intresse genom demokratiska medel och kan överbrygga klyftan mellan statliga institutioner och vanliga medborgare. Det erbjuder ett utrymme där människor kan föra fram sin oro, hävda sina rättigheter och delta i icke-våldsamt samhällsengagemang. Det civila samhället bygger på gemensamma värderingar och återspeglar åsikterna hos olika samhällsgrupper, inbegripet de mest utsatta.

3.5 EESK vill att befintliga EU-instrument, såsom instrumentet för stöd inför anslutningen (IPA III), används mer effektivt för att stödja demokratiska aktörer i kandidatländerna, inklusive mekanismer som omfördelning för att nå alla områden och utsatta grupper.

([4]) Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – Utvärdering av Europeiska kommissionens årliga rapporter om rättsstatsprincipen i Europeiska unionen (yttrande på eget initiativ) (EUT C, C/2025/1184, 21.3.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/1184/oj).

([5]) Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Det civila samhällets stöd och finansiering på området grundläggande rättigheter, rättsstatsprincipen och demokrati (yttrande på eget initiativ) (EUT C, C/2023/861, 8.12.2023, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2023/861/oj).

([6]) Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Predlog priporočila Sveta o krepitvi socialnega dialoga v Evropski uniji (COM(2023) 38 final – 2023/0012 (NLE)) – Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij – Krepitev socialnega dialoga v Evropski uniji: izkoriščanje njegovega celotnega potenciala za upravljanje pravičnega prehoda (COM(2023) 40 final) (EUT C 228, 29.6.2023, s. 87); Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén om Att stärka den civila dialogen och deltagandedemokratin i EU: vägen framåt (förberedande yttrande på begäran av det belgiska ordförandeskapet) (EUT C, C/2024/2481, 23.4.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/2481/oj); Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – Ungdomars deltagande i den sociala och civila dialogen i Medelhavsområdet (yttrande på eget initiativ) (EUT C, C/2025/1189, 21.3.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/1189/oj); Yttrande från Europeiska ekonomiska och sociala kommittén – Vikten av att institutionalisera den civila och sociala dialogen i EU:s kandidatländer och partnerländer (yttrande på eget initiativ) (EUT C, C/2025/5152, 28.10.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/5152/oj).

3.6 Detta inbegriper riktat stöd till arbetsmarknadens parter, inklusive offentliga tjänster, och organisationer i det civila samhället, och utveckling av program för kapacitetsuppbyggnad som främjar universella och europeiska värden genom partnerskap, dialog och samhällsengagemang.

3.7 EESK rekommenderar att man i nästa fleråriga budgetram prioriterar finansiering av plattformar som underlättar gränsöverskridande samarbete mellan arbetsmarknadens parter och organisationer i det civila samhället i EU:s medlemsstater och kandidatländer. Dessa partnerskap kan främja kunskapsutbyte, ömsesidigt stöd och ett gemensamt engagemang i fråga om europeiska värden. Ett bra exempel är Civinet-nätverket för hållbar rörlighet i städer i Slovenien-Kroatien-sydöstra Europa ([7]).

4. **Offentliga tjänster som grund för demokrati och förtroende**

4.1 Kandidatländernas process för att ansluta sig till demokratiska principer och EU:s värden kräver ett brett samhällsengagemang. Arbetsgivare och arbetstagare inom den offentliga sektorn som har ett nära samarbete med det civila samhället genomför inte bara politik, de är omvälvande aktörer när det handlar om att utforma, genomföra, övervaka och utvärdera politiken. Deras aktiva och strukturerade deltagande kan säkerställa att demokratiska normer, mänskliga rättigheter och rättsstatsprincipen på ett ändamålsenligt sätt blir en del av institutionernas verksamhet och vardagslivet.

4.2 I detta sammanhang betonar EESK att en välfungerande och rättighetsbaserad offentlig sektor, som stöds av engagerade och kompetenta arbetsgivare och arbetstagare, är avgörande för att införliva dessa värden i praktiken. Öppna institutionaliserade strukturer för deltagande och samråd bör inrättas och genomföras.

4.3 Transparenta, professionella och ansvarstagande offentliga tjänster spelar en central roll när det gäller att bygga upp och upprätthålla medborgarnas förtroende för de politiska och administrativa institutionerna. Det är genom dessa institutioner som centrala delar av det demokratiska livet – tillgång till rättslig prövning, likabehandling, tillhandahållande av tjänster – genomförs och befolkningen tar del av dem.

4.4 Genom en strukturerad social dialog bidrar arbetsgivarorganisationer och fackföreningar till att främja anständiga arbetsvillkor, inkluderande styrelseformer, respekt för arbetstagarrättigheter och rättsstatsprincipen. Deras roll i utformningen och tillhandahållandet av offentliga tjänster stöder övergången till Europeiska unionens grundläggande värden.

4.5 Samtidigt är samarbete mellan offentliga myndigheter och organisationer i det civila samhället grundläggande för att säkerställa öppenhet, medborgardeltagande och ansvarsskyldighet i styrningen. Detta samarbete bör aktivt stödjas och institutionaliseras som ett permanent verktyg för att främja demokratisk resiliens och social sammanhållning i kandidatländerna.

4.6 Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt samarbetet mellan den offentliga sektorn i kandidatländerna och EU:s medlemsstater, inbegripet gemensamma projekt, utbildning och ömsesidigt lärande som bidrar till uppbyggnaden av demokratisk kapacitet och administrativ professionalism.

4.7 EESK betonar att utbildningssystemen är en hörnsten i den demokratiska resiliensen och ett avgörande verktyg för att främja rättsstatsprincipen, de grundläggande rättigheterna och inkluderande medborgarskap. Lärare är mycket viktiga aktörer i denna process. I många östliga grannländer, särskilt de med postsovjetiska arv, utbildades inledningsvis en betydande andel utbildare enligt centraliserade och auktoritära pedagogiska modeller. Dessa system har ofta saknat betoning på kritiskt tänkande, pluralism eller demokratiskt deltagande. Mot bakgrund av detta uppmanar EESK kommissionen och de nationella myndigheterna att, inom både nuvarande och framtida program med koppling till instrumentet för stöd inför anslutningen, ge hög prioritet åt lärares kontinuerliga yrkesmässiga utveckling, med fokus på medborgarutbildning, demokratiska värden och mänskliga rättigheter. Detta är förenligt med de särskilda målen i förordningen om instrumentet för stöd inför anslutningen ([8]), som inbegriper främjande av demokratiskt styre och respekt för de grundläggande rättigheterna samt främjande av inkluderande utbildning och sysselsättning, särskilt för ungdomar. EESK uppmanar till att Erasmus+ och andra relevanta EU-program används för att uppnå dessa mål när så är lämpligt.

([7]) https://civinet-slohr.eu/hr/english/.

([8]) Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2021/1529 av den 15 september 2021 om inrättande av instrumentet för stöd inför anslutningen (IPA III) (EUT L 330, 20.9.2021, s. 1).

4.8 EESK betonar också betydelsen av icke-formell utbildning som stärker medborgarna, det civila samhället och offentliga institutioner genom att bygga upp färdigheter, främja demokratiska värden och öka medborgardeltagandet. Det främjar en inkluderande dialog, stärker den sociala sammanhållningen och stöder en transparent styrning – grundpelare i EU-anslutningsprocessen.

4.9 EESK betonar behovet av att skydda och främja lärarnas yrkesmässiga självständighet, inbegripet deras pedagogiska frihet och institutionella oberoende. Självständighet är en förutsättning för att lärare ska kunna främja öppen dialog, kritiskt tänkande och medvetenhet om rättigheter i klassrummet. EESK uppmanar kommissionen att aktivt stödja reformer som garanterar akademisk frihet och yrkesmässig självständighet, skyddar utbildare från repressalier och säkerställer ett meningsfullt deltagande av yrkesverksamma inom utbildningsväsendet i utvecklingen av utbildningspolitiken. Lärarnas yrkesmässiga självständighet är avgörande för att bygga upp en demokratisk kultur och institutionellt förtroende.

Bryssel den 23 oktober 2025.

Séamus BOLAND

Europeiska ekonomiska och sociala kommitténs

ordförande